

ТРИЗНІВНИК - REVUE NEUROMADAÏKE - TRIDENT UKRAÏNIENNE

Число 3 (507) Рік вид. XII. 12 січня 1936 р. Ціна 2 фр. Prix 2 fr.

Париж, неділя, 12 січня 1936 року.

Вже давно у Франції на порядку денному преси стоїть питання про уділення позички совітам в сумі восьмисот мільйонів франків. Питання це, на загал, не знаходить численних прихильників, оминаючи звичайно ті кола та тих осіб, які симпатизують справі зближення з совітами. Можна сказати, що добра половина публічної opinіon французької стоїть проти того, щоб цю позичку було совітам уділено, наводячи до того силу всяких аргументів, в залежності від тенденції тих чи інших течій.

Не втручаючися з внутрішні справи держави французької, нотуємо лише факт спротиву цій антрепризі. На нашу ж думку, цей спротив совітській затії — дістати гроші для продовження свого панування — безперечно має свої глибокі причини.

І першою з них — це недовір'я до спроможностей держави совітської, до її удільної уваги.

І це недовір'я не може не мати підстав, бо це недовір'я є повсюду, по цілому світі, і у всіх ще свіжий в пам'яті рішучий чин Уругваю, що зірвав дипломатичні стосунки з совітською державою, яка має своїм головним завданням викликати заколоти і заворушення в чужих державах. І безперечно, що закордонні позички, що їх робить по ріжним державам совітський уряд, мають йти на дві речі: підтримання свого р'жиму поневолення, в середині, у себе, в межах совітського царства, і на оплату підривної роботи на зовні, в чужих державах, з метою викликати заколот, революцію, руїну ладу.

Тому цілком зрозумілим є та позиція французької політичної

опінії, яка противиться позиції в вісімсот мільйонів, тим більше, що Франція ще пам'ятає дуже добре долю своїх двадцяти мільярдів франків, які колись в кінці минулого століття були позичені бувшій Росії і не повернені до цієї пори.

Коли є тенденція використовувати совіти в політиці міжнародній, то це може бути зрозумілим, (хоч і не оправданим), бо політика єсть політикою, але позичати гроші тим, які взавтра, отримавши гроші, можуть всунути ножа у спину, то це, м'яко висловлюючися, трохи нерозважно.

Проте не нам давати поради політикам. Ми можемо лише сказати свою опінію, яку не раз зазначили. І до того лише можемо додати, що уділення позички совітам послужить їм лише, як засіб для підтримання життя живого трупа, що агонізує, але не воскресить його і не дасть йому сили. Камфора лише одтягає неминучу розв'язку.

Реформа устрою школи на сов. Україні за старим взірцем.

Школа на сов. Україні увесь час перебуває в стані трансформації, конечною стадією якої є відновлення шкільної системи та всього шкільного ладу, що були властиві старорежимній школі царської Росії.

Большевицька влада, як відомо, не так давно відновила на сов. Україні середню загально-освітню школу шляхом набудови над семирічкою трьох вищих клас, а тако-ж університети, зліквідовані большевицькою шкільною системою 1920 р. Потроху реставрує большевицька влада і той шкільний лад, що панував у старій школі царської Росії ще з часів Миколи I. Досить згадати тут про відновлення в школах сов. України системи оцінки успішності учнів, задавання лекцій до дому, класної дисципліни, іспитів і т. д., при чому все це реставрується без істотних змін, як про це може свідчити заведена там система оцінки успішності учнів. Так згідно з наказом Наркомосвіти В. Затонського від 10 жовтня 1935 р. встановлено п'ять ступенів оцінки успішності учнів, як це було й за царських часів, з тою лише ріжницею, що замість цифр — від 1 до 5 — наказано вживати словесну кваліфікацію, а саме «дуже погано», «погано», «посереднє», «добре» і «відмінно».

Але всього цього мало: з 1936 р. запроваджується в школах союзу сов. республік — спочатку в найбільших містах — обов'язкова форма одягу. Большевицька влада мотивує заведення форми для учнів бажанням піднести роботу школи на вищий ступінь, а та-

ко-ж підняти «пролетарську» дисципліну в школі, бо форма, мовляв, повсякчасно підказуватиме учневі про те, що він є член колективу «занятого великою справою соціалістичної учеби».

На думку большевицьких педагогів, форма в большевицькій школі відображатиме зовсім іншу роль, ніж в старій царській школі, де учень гостро відчував весь тягар, який накладала на нього ця форма «у вигляді казенщини, бюрократизму та чиновництва», що приходили з нею в життя учня. Навпаки, в большевицькій школі обов'язкова форма одягу учнів буде одним з колець «невід'ємного ланцюга всього соціалістичного будівництва». Цікаво, що за твердженням одного з большевицьких педагогів «велике значіння форми добре усвідомили маси наших батьків, вчителів і самих дітей, які з ентузіазмом зустріли постанову партії та уряду, бачучи в ній ще один доказ постійного, люблячого і мудрого піклування про школу і її вихованців з боку партії й великого вождя всіх трудящих тов. Сталіна» (*).

Чи слід додавати, що й попередні шкільні реформи большевицької влади, що мали своїм завданням не залишити каменя на камені із старого буржуазної школи царських часів, тако-ж диктувалися «мудрим» і «люблячим» піклуванням про школу та її вихованців раніше з боку Леніна, а потім Сталіна.

В своїй реформаторській діяльності у шкільній справі большевицька влада крок за кроком приходиться до відновлення всього того, чим визначалася стара школа царської Росії. На шляху відновлення старої школи большевицька влада заходить так далеко, що реставрує навіть те, що знаходило гостру критику і в тогочасній педагогічній літературі, в умовах царської цензури, як напр., річні іспити, п'ятизначкова оцінка успішності учнів і т. ін.

Як безглузде нищення системи і усього укладу старої школи, так і безоглядна реституція старої школи свідчить про відсутність у большевицьких реформаторів любови до школи і її вихованців та розуміння педагогічної справи: перебування школи сов. України в стані постійної трансформації не тільки руйнує всю систему навчальної роботи учителя, але й вносить ту непевність в його виховній праці, що мститься на дітях, не даючи їм ні сталих моральних засад, ні при звичаючи їх до строго визначеної дисципліни.

Замість того, щоб вивчати нові течії в теорії й практиці західноєвропейської та американської школи, простодушна большевицька педагогіка намагається витворити нечувану в світі дивину, щоб згодом урочисто від неї відректися, або реставрує в повній непорушності старе, вбачаючи в цьому засіб до піднесення школи на вищий ступінь, як про це може свідчити хвальне слово большевицьких педагогів з нагоди відновлення форми одягу для учнів у школах союзу совітських республік.

В наслідок спільної праці большевицьких шкільних реформато-

*) М. О. Расвський. «Про форму для учнів». «Комуністична Освіта» ч. 10. 1935 р. див. 86-ту стор.

рів та услужливої большевицької педагогіки сталося те, що в той час, як західне європейська і американська школа за останні 15 років справді піднялася на вищий ступінь в порівнянні з тим, на якому вона стояла раніше, школа совітської України намагається тепер наблизитися своєю системою та устроєм до старої школи, яку у свій час безглуздо зруйнувала большевицька влада.

Ст. Сірополко.

Голос французького дипломата і історика

(Віконт де Гішен: «Кримська війна» 1854-1856).

Появилася недавно книжка автора відомого вже читачам «Тризуба» і паризькій українській колонії, як знавця справ європейського сходу, Віконт де-Гішен, б. перший секретарь посольства, член численних академій і наукових товариств, який за час свого перебування у Петербурзі, а потім працюючи у різних дипломатичних архівах, пізнав Росію і суворо осуджує всі захоплення її силою і можливостями. Він належав раніше і належить сьогодні до тих здорових французьких політиків, яких історія «чомусь» таки навчила, і які помімо, що признають існування для Франції різних загроз, не мають ілюзій що-до минулого чи майбутнього союзу з Росією та випливаючих з нього засобів захисту.

Знаючи добре питання національностей у колишній і теперішній російській державі, ахілесову п'яту цієї держави, автор, як ми вже колись вказували кілька разів, у своїх творах заявляє: ... «є цілком справедливо, що Україна сьогодні старається відновити свою незалежність». «Україна, тридцятимільйонний нарід на вісімдесят мільйонів «іногородців» при загальній кількості ста вісімдесяти мільйонів всіх підданих совітського царства, повинна відновити у першу чергу, при першому проблескові волі, свою як найширшу автономію». «Україна має своє минуле, свою прекрасну традицію, навіть свою специфічну віру знищити, колись царським сектаризмом» («Questions d'histoire Diplomatique et Economiques Contemporaines» 1933).

Засадничим поглядом автора цих численних і солідних праць є: що Росія завжди представляла роз'їджений різними внутрішніми хворобами (з яких одною є центробіжні тенденції завойованих, але ніколи не приборканих країв), безсилий «колос на глиняних ногах».

І а підтвердження цього автор приводить думку дуже компетентного японця, який ще у 1901 році сказав «Росія не може витримати війни; негайно вибухне революція. Вона вже підготовлена. Я говорив про це з нашим урядом; всі його члени такої ж думки». При цім п. де Гішен згадує твір віконта де Воґює «Російський роман», в якому з нагоди «Мертвих душ» Гоголя наведені слова Пушкіна «російська батьківщина — це берлога розбішак, ідіотів і нік-

чемників, без жадного потішуючого винятку», і каже, що коли у 1904-1905 р. р. революція не стала такою-ж загальною, як у 1917, це було чудо.

Тут могли б ми нагадати шановному авторові, що на самому краю загибелі як царська, так і совітська Росія знаходять рятунок у формі пактів, союзів, порад і фінансових допомог, які дають їй змогу загоїти рани, завдані зовнішніми війнами, і проборкати внутрішніх опонентів.

Сам згадує він свою розмову на початку 1914 р. з цюрихським професором Зейпелем, який як знавець російських справ казав йому: «Ми тут ніяк не можемо зрозуміти, як ви, французи, могли потрактувати серйозно Росію і позичити їй 20 мільярдів. Ми це пояснюємо тільки так частим у Франції незнанням закордонного життя. Росія є на передодні страшної катастрофи».

Цілковито погоджується автор з цією думкою одного з найвизначніших цюрихських учених і каже: «У 1919 році могли західні держави знищити большевизм у своїм зародку, за посередництвом відносно невеликої армії, бо російська армія була цілком розкладена». Ця думка, яку підтримували кардинал Мерсьє і Дешанель не була здійсненою, але було б абсурдом бажати відновлення у майбутньому унітарної Росії, як колишня царська Росія, «єдина—неделимая», що дала нам всі «блага» большевизму, цієї ганебної плями на тілі Європи».

І нема нічого дивного, бо москаль, коли став росіянином втрапив поняття про націю і національні кордони батьківщини, а навіть про любов до батьківщини, як це заважував вже цитований віконтом де Гішен, французький дипломат Рейнгард («Du Rhin a la Vistule» р. 1923 ст. 44). У цьому самому творі згадує автор про важливі події, що приготували революцію 1917 р. і розпад Росії. Не кажучи вже про такі рухи, як польські повстання 1830 і 1863 років, або київський козацький рух 1855 р., не кажучи про революцію 1905-1906 р. про яку Ленін казав, що це була революція «буржуазна», автор каже на ст. 77: «Я розпитував добре поінформованих росіян і вони мені казали, що війна 1914-1918 не була зовсім популярною серед селянства російської імперії, цієї найбільше численної верстви, яка являється кістяком і майбутнім суспільства».

В іншому своєму творі («La crise d'Orient de 1839-1841 et l'Europe» 1921 р. ст. 95), присвяченому, правда, головним чином справам автономії Єгипту віконт де Гішен цитує витяги з листа з 14. 7. 1839 р. барона де Барант, французького посла, до свого міністра закордонних справ, в якому той згадує про постійну боротьбу Росії з кавказькими горцями, татарами і грузинами, і називає Кавказ «проваллям», в яке «було кинено величезну кількість війська».

Цікаво відмітити, що віконт де Гішен, знаючи добре Росію, зовсім правильно оцінює настрій російського правительства від Миколи I до останніх часів, кажучи, що там був «страх перед цивілізацією, бажання утримати населення у стані варварського стада, а не свідомого народу. Ми бачимо, які це дало жажливі результати».

Що-ж до історії дипломатичної підготовки кримської кампанії 1855 р., зауваження автора і підібрання документів та цитат доказують знову ж таки правдиве знання Росії.

Микола I робить полякам різні обіцянки (ст. 173) «на випадок перемоги» так, як це зробив у 1914 р. Микола II, але не можна забувати, що політичними засобами російських урядів були завжди «еківоки, та двулличність» («Crise d'Orient» ст. 97).

Французько-турецькі перемоги у цій війні, в якій приймав участь корпус так зв. Отоманських козаків Садика-Паші Чайковського, складений у великій більшості з української шляхти і збігців з України, показали російське моральне і мілітарне безсилля при більш менш організованому спротиві, а кількість перебігців і полонених показували відсутність духової єдності в армії, бо, як каже цитований віконтом де Гішен (ст. 253) Галле де Культур: «Царь не міг вже майже управляти, не почував себе паном ситуації. Все пішло зле і почувалося вже поширення зарази. Одначе росіяне були переконані про свою вищість і вірили, що коли б Росія не зволила посилати заходів з рідка проміння своєї цивілізації, Европа була б у повній темряві».

У спосіб дуже послідовний і прецизійний п. де Гішен проводить думку свою, що Росія не представляє національної єдності та у цьому різноплемінному вигляді мусить залишатися безсилою політично і мілітарно та голосити на експорт призначені, на пів містичні гасла і доктрини, як панславизм, боротьба з гнилим заходом, або большевизм.

Помилки французької дипломатії Наполеона III та незавершеність на Паризькім конгресі всіх тих справ, во ім'я яких велася Кримська війна, і були тою тяжкою спадщиною, яка лягла на долі австрійської монархії, допомогла непомірному розвиткові пруської гегемонії у Німеччині і довела до франко-російського союзу перед війною і до певної міри підказує цей союз у наші часи. Щоби уникнути нових сумних наслідків від всього того, слід виправити помилки, які так яскраво освітив п. де Гішен у своїх творах.

Я. Т. К.

Ще один виступ

Беремо з останнього числа «Гуртумося» цю статтю, що подає цікавий матеріал для характеристики сє-яких діячів минулаго і їх претензій.

Професор Ф. Швець уже почетверте виступає в Празі прилюдно з «критикою» книги проф. О. Шульгина «Без території». В останній раз, 26 листопаду, виступив він у Т-ві «Єдність». На жаль, слухачі і на цей раз не вчули від проф. Швеця спокійного обговорення написаного в книзі Шульгина та річевої критики довголітньої і многообразної діяльності центру УНР з а н о р д о н о м по виході з України, чому й присвячена якраз ціла книга «Без території». Про цю діяльність проф. Швець і на цей раз не обмовився й словом. Увесь свій доклад-промову присвятив докладчик об'їнуваченням небіжчика С. Петлюри й його «прибічників» у різних «злочинностях», зломанні постанов Трудового Конгресу,

змовах проти українського народу» і т. п., а головне виправданням себе та скаргам на незаконне усунення його та А. Макаренка з членів Директорії. Ці екскурсії аж до часів Центр. Ради, втягання слухачів у саму гущу партійних, групових і персональних непорозумінь, дрібних сварок, спліток і т. п., не справляли доброго вражіння, примусили, врешті, голову зборів звернути на це увагу докладчика. Голова зборів д-р Меринда кілька разів спиняв докладчика, просив держатися теми, не заїмати слухачів своїми особистими справами та не вживати виразів, за які він, як голова зборів, може відповідати. Та нічого не допомогло. П. професор що далі більше розпалювався, шляхи його логіки все далі відхилялися від звичайних, а твердження від правди.

В дискусіях, що вивязалися з приводу доповіді, п. Мірний звернув увагу на те, що виклад проф. Швеця відбувся власне не на тему: про діяльність Уряду УНР на протязі 15 літ перебування «без території», за кордоном докладчик не сказав нічого. Говорив про те, що діялося на Україні від часів Центр. Ради до виходу за кордон і в перші моменти по тому, себ-то про період, що закінчився перед 15-ма роками. Був це період героїчної боротьби України на чолі з Гол. Отаманом бл. п. С. Петлюрою за визволення, але докладчик показав нам тільки інтриги, отаманію, «державні перевороти», порушення «конституції», «незаконне захоплення Петлюрою влади» і стремління його й тодішнього уряду позбавити докладчика й п. Макаренка прав членів Директорії. Усю діяльність Петлюри й урядів оцінює докладчик надзвичайно сторонниче й неправдиво, намагаючись до того принизити С. Петлюру й особисто.

Опонент завважує, що не годиться з такими докладами виступати в приватних товариствах і, користуючись необзаномленістю слухачів та безкарністю, подавати їм невідповідні відомості про чільних наших діячів, чи про окремі групи й напрямки, ганблячи та обезславлюючи їх на основі неправдивих тверджень та злобних вигадок противників. Вказавши на різні такі помилкові та неправдиві твердження, опонент спиняється на справі «позбавлення» докладчика прав члена Директорії і доводить, що актом 21 травня 1920 р. Головний Отаман Петлюра з Головою Ради Нар. Міністрів Мазепою не позбавили п. п. Швеця й Макаренка прав членів Директорії, а тільки скасували своє власне спеціальне уповноваження, дяє за їх підписами Швецеві й Макаренкові 15 листопаду 1919 року при їх від'їзді за кордон.

Не касували їх прав і інші постанови влади, але фактично, як доводить розвідка проф. А. Яковлева, що саме тепер вийшла під назвою «Основи конституції УНР», вони самі дискваліфікували себе, не повернувшись з-за кордону і не приступивши до виконання обов'язків членів Директорії, не зважаючи на постанови Директорії з днів 21. V та 20. X. 1920 р. І цей факт кваліфікує так не тільки несторонній, може на думку проф. Швеця, проф. Яковлів чи проф. Шулгин, а й той найбільший в його очах юридичний авторитет, на який він раз-у-раз посилається, проф. С. Шелухин, б. член Найвишого Суду України. В р. 1921., коли всі обставини неповороту п. п. Швеця й Макаренка цілком з'ясувалися і були відомі проф. Шелухинові в деталях, бо він перебував тоді у Відні і навіть брав, як каже сам докладчик, участь в нарадах у цій справі, і проф. Шелухин оголосив у віденському журналі «Воля» таке:

«... Макаренко і Швець, закінчивши свою роботу за кордоном, не вернулись і не вертаються в Директорію для праці в ній разом з усім державним апаратом, особливо з Радою Народ. Міністрів і Радою Республіки. В такому становищі вони не можуть вважатися членами Директорії аж до того часу, поки повернуться в місце нахождения державного апарату і приступлять до роботи Директорії. Нині вони є приватні люди, а за те, що самовільно покинули службу, як і інші члени Директорії, що залишили її, підлягають Суду».... (С. Шелухин. — «Воля» т. I. ч. 12. с. 569. 1921. р.).»

Що-ж до морального права вважати себе далі членами Директорії, то й це питання можна поставити у зв'язок не з якимись «незаконними

актами» Петлюри чи урядів, а з ухвалою с-рів, себ-то тісі партії, що обра-ла п. Швеця своїм представником у складі Директорії, «рахувати членів Директорії Швеця й Макаренка остаточно вибувшими з Директорії і рі-шуче позбавити їх всіх уповноважень».

Так само не відповідає правді й твердження докладчика, ніби Пет-люра «потайки, з своїми прибічниками» виснавав умову з поляками та «запродав величезну територію й народ полякам», бо цю справу виріши-ла Рада Республіки з представників партій і громадських організацій. Так само доводить опонент неправдивість тверджень що-до відношення Уряду УНР до «пацифікації» Галичини, ролі Респ.-Дехокр. Клубу, партій Р. Д. і т. и.

Член Т-ва «Єдність» д-р М. Дольницький занує докладчика, як погодити його заяву про те, що Петлюра з прибічниками «потайки» склав умову з поляками з опублікованими Доценком документами й доклад-ним описом, як в дійсності цю справу вирішувала Рада Республіки. З книги Доценка опонент вичитує довгі витяги з посилками на документи, висвітлюючи, як обговорювалася умова з Польщею, як голосували за умовою і давали свої підписи представники партій і громадських орга-нізацій і, врешті, як дав свою згоду і підпис сам док-ладчик проф. Швець, до якого в цій справі було вислано спеціального посла — міністра. Таку саму згоду дав і дру-гий член Директорії А. Макаренко, явивши тільки, що давати свій підпис поруч з підписами представників партій й орга-нізацій йому, члену Директорії, не личить, тому він дає згоду й підпис окреим листом, що дійсно й учинив.

Збентежений докладчик і тут міг тільки голосовно заперечити, що згоди своєї не давав, а опонент потвердити, що підпис його на доку-менті таки є. Третій опонент, п. Н. Григорійв (с.-р.) потвердив, що Ра-да Республіки схвалила умову з Польщею і представники партій й орга-нізацій голосували за ним, бо при тодішніх тяжких умовах це був єдиний вихід. Що-до заяви першого опо-ненета в справі виступу проф. Швеця з Директорії, то дійсно партія с-рів й «Селянська спілка», що були обрали п. Швеця, як свого представ-ника, до складу Директорії, побачивши потім, що його діяльність не відповідала покладеному завданню, відповідно на це реагували. Але п. Швець заявив, що раз обраний в члени Директорії, він не підлягає рі-шенням виборців і виходить із партії, і з «Селянської Спілки». Доклад-чик пробував доводити, що його вибрала до Директорії не партія с-рів, а тільки «Селянська Спілка», з якої він буцім-то не вийшов, але п. Гри-горійв обом цим твердженням категорично заперечив, заявивши, що в архивах партії й Спілки є відповідні документи й листи за власноручним підписом докладчика.

Далі опонент сказав, що він поділяє погляд докладчика на те, що зміни конституції і захоплення влади були і що теперішній Уряд УНР не той, що вийшов з України — бо зміна навіть одного члену в уряді вже вважається зміною уряду, і що взагалі, Уряду УНР, власне нема, і не може бути, бо нема держави, нема території і народу.

Взагалі ж бувають випадки, що треба судити владу по ділах, а не по формальному праву: Мусоліні захопив владу, але усі його визнають. Що-до п. п. Швеця й Макаренка, то треба сказати, що 15 років вони не виявляли жадної діяльності, не проявляли себе зовсім, як члени Ди-ректорії, а це вирішує справу. Що-до Уряду УНР, то він міг би демократизуватися, могла б утворитися при ньому якась Національна Рада чи щось подібне. Не можна 15 років, законсервувавшись, сидіти ізольовано від широкого громадянства.

В закінчення п. Григорійв зауважив, що тепер взагалі, не час на раз'єднання, а на об'єднання. Тепер, мовляв, скликаємо Національний Конгрес і шукаємо спільних точок, на яких ми всі могли б зійтися.

Оце стільки про перебіг останнього відчиту п. Ф. Швеця.

Виникає питання, на що б. член Директорії своїми виступами при-

людно осмішує себе ту улаштував собі подібне «Ватерлоо», як висловився один з промовців. Кому це потрібно? Проте, не дивлячись на негативний бік самого докладу, розкрив, не сам власне доклад, а дискусії, очі українському громадянству на справу давно минулу. Звикли ми, що на протязі багатьох років і панове бувши директори і партійні кола, особливо с.-ровські, всіма силами відпихалися від тих, зроблених ними кроків, як скажемо, підписання договору між Україною та Польщею. Скільки за ці роки наслухались ми всяких побрехеньок, нападів і обвинувачень за той договір на адресу бл. п. С. Петлюри — всі були «чисті», один він був, ніби, всьому винен. То, мовляв, не ми, а Петлюра зробив той договір. Один з правників та ще й й професор права назвав навіть свій твір як «Договір між поляками та С. Петлюрою». Тенденція всьому була ясна, але українському громадянству, що не було, як слід поінформоване, вишпикувалась думка в нечесності Покійного Гол. Отамана, ба, навіть більше, закидалося йому «зраду», «продажність» і т. д., а між тим то був договір, підписаний в с і м а чинними тоді партіями, а в тому числі й тими, хто найбільше, опісля нападали на Покійного Головного Отамана — були там і с.-ри, були там і панове директори. Один з них як бачимо, підписав договір разом з представниками політ. партій, а другий... вважаючи недостойним пожити свій підпис разом з ними, надіслав свою згоду окремим листом.

Отже, договір, що повстав в надзвичайно тяжких для України умовах, договір, який був в тих жахливих умовах — кончеюстю, не був твором лише бл. п. С. Петлюри, підписали його всі ті, що були тоді в керуючих колах, всі ті, хто добре розумів кончеюість того кроку, — а раз не так, то чому ж пізніше, а п. Швець навіть і до цього часу, «доказують» свою правоту й звальють все на одну особу? Для чого ляти той бруд протязом років? Кому то було потрібно? Невже ж для «політики» все допустимо?

Характеристичними є слова і одного з опонентів п. Н. Григоріва — «... Уряду УНР власне нема і не має бути, бо нема держави, нема території й народу». Що-до такого твердження, то редакція журн. «Гуртуймося» (ч. XIV—XV) дала вже вичерпуючу відповідь в ст. «Без Батьківщини». Зупинимось тому на другій його думці — «Що-до Уряду УНР, то він міг би демократизуватися, могла б утворитися при ньому якась Національна Рада чи щось подібне. Не можна 15 років, законсервованись, сидіти ізольовано від громадянства». Коли «Уряд УНР власне нема», то який же уряд мав би «демократизуватися»?

Отже, нарешті, ми почули одверту думку п. Н. Григоріва про Уряд УНР, існування якого він й його парт. товариші до цього часу, певне, з мотивів партійної політики заперечували...

В. Ф.

3 міжнароднього життя

— На початок Нового Року.

Баланс на Новий Рік? Його нема, й годі його навіть пробувати складати в міжнародній площині. Усе, що розпочато в р. 1935, чи зосталося йому в спадщину з попереднього року, — усе те так і стоїть перед світом не закінчене, не вирішене, все — в току, все — в потенції. Тільки — но форми всього того неначе-то прибирають гостріших рис, а потенції — небезпечнішого характеру. Європа схвильована, знепокоєна, як і за час кількох попередніх літ, лише сильніше, бо чекає війни і не знає точно, звідки вона прийде, де почнетесь та як буде закінчена: бо шукає скрізь і всюди будь-яких способів того занепокоєння позбутися, ту наближену війну закласти, а не знає, як і де, і що для того

треба зробити, яких методів узятися, — чи старих, традиційних, ще передвоєнних, чи нових, зв'язаних з Лігою Націй, чи ще якихось новіших, досі не випробованих.

З почуттям непевності, тривоги й побоювання жило європейське людство цілий минулий рік, з ним воно перейшло й до року нового. І такі настрої мабуть такі цілком виправдані, бо все, що переходить зараз у міжнародних взаєминах, усі більші й менші події за останній час були такого порядку, що інших настроїв викликати не можуть. Можна не перечислювати усіх тих подій; досить вказати лише на одну з них, відому цілому світові, а саме італо-етіопську війну. Коли б аналогічна війна була ведена, скажім, Францією десь у Мароко то-що, чи Англією там десь на кордонах Індії, — на Європі б та на її міждержавній констеляції це не відбилося, мабуть таки, ніяк. Ні Франція, ні Англія не втратили б у Європі нічого з своєї державної ваги та з дипломатичної сили, їх союзники чи приятелі не боялися б за них і не клопоталися б про те, щоб ту війну, як мога, скоріше закінчити, бо не загрожувала б вона жадними скільки-будь важливими наслідками в Європі. А це тому, що Франція та Англія справді таки великі, багаті й могутні держави, сили в яких вистачило б і на ту заокеанську війну й на Європу. З Італією сталося начеб-то інакше. На Етіопію сили в неї мабуть є досить, але те, що вона з неї витратить в Африці, бракуватиме їй тут в Європі, бракує вже й зараз. Війна та тягнеться поки-що якихось лише три місяці, ще не знати, як і коли вона закінчена буде, а вже італійські жінки мають оддавати свої шлюбні перстні на вівтарь батьківщини, уже Італія немов би починає випадати з кола великих держав, уяє за неї подекуди й на шкоду самим собі, починають тяжко клопотатися її прихильники, аби лише вона з своїм військом zostавалася на європейських теренах, а не загинала десь там у Африці. Усе те, що-правда, поки не сталося, бо лише малюється в перспективі, але вже сама та перспектива спричиняється до суму в одних, до радощів у других, а в усіх — до непевності і до занепокоєння, бо встає думка: хто, коли та як заступить порожнє місце в концерті великих держав?

Претендентів на вказане місце зараз у Європі є два. Перший з них — це Німеччина. Кандидатура цієї держави повстала не сьогодні. Її завжди мали на оці, бо розуміли, що хоч війна й тяжко вдарила по Германії й послабила на довгі літа її міжнародне значіння, але мину час, і німецька сила знову встане перед світом, як великий реальний чинник міжнародного життя. Передбачаючи це, західно-європейська дипломатія й завела була Германію до Ліги Націй, поки вона не відтворила своєї сили, аби, так мовити, взяти її міжнародно чинність на віжки лігійної процедури, утримуючи тим до пори до часу її неминучі в майбутньому аспірації до так званого місця під сонцем — на Сході Європи, скажім од себе. На тих віжках Германія ходила не довго, властиво, поки живий був її канцлер Штресман, що з такою дипломатичною гнучкістю вмів і віжки носити і німецьку міжнародно силу відтворювати. Третій імперії Гітлера така політика здалася не по смаку і вже невчасною. Германія скинула вказані віжки, виїшла з Ліги Націй і пішла — шлях-дорога, впрост уперед до своєї мети. Односторонніми, що правда, а втім цілком реальними актами вона звільнила себе від усіх обмежень, накладених на неї мировими договорами, крім територіяльних. Те, що робилося в ній до-тепер приховано, стало робитися в'яв. Німці за короткий час, негуючи всіми іншими потребами своїми, встигли поставити на ноги нову могутню армію на суходолі та в повітрі. Згодою з Англією забезпечили собі можливість збудувати достатню для них на Балтійському морі морську флоту, і зараз, спіраючися на організовану в такий спосіб солідну імперську арматуру, гідну справжньої великої держави, як здається, ставлять чи поставлять в скорому часі питання про ті останні обмеження, що на них тягнуть ще з великої війни. Тоб-то про територіяльні уступки, про колонії чи, що начеб-то буде

точніше, про компенсації за все те, що втрачено було згідно з мировими договорами та що фактично повернути вже у більшій частині своїй не можна. І нині справа так стоїть: або треба домовитися з Германією по доброму й взяти її, без задніх думок і на рівних правах, до концерту Франція-Англія, або треба з нею воювати. До останнього рішення, як здається, ні в кого волі немає, а зараз. після одходу Італії до Африки, може не вистарчить і сили на те. Зостається неначеб-то одно — домовитися.

Усе говорить за те, що ота згода між європейським заходом та Германією не така вже неможлива річ. Англії давно вже про це нагадує її політична опінія; в Германії преса вважає, що ця згода — історично і реально — річ неминуча і необхідна для обох сторін: у Франції за останній час думка про згоду з німцями набирає все більшої та більшої сили. І мабуть таки вона уже була б зреалізованою, коли б між дипломатичних ніг Європи не плутався другий претендент на великодержавність світового порядку — С С С Р. Кандидатуру цю поставили не самі совіти. Висунуто її було з середини та з Заходу Європи й аргументами на її користь було: 930 тисяч совітської армії, 3.500 аеропланів і — *risum teneatis amici* — втримуйтесь од сміху — демократизація совітського ладу. Бо-ж там, мовляв, усе тепер, як і в Європі, зроблено девальвацію, танцюють на посольських прийомах, навіть сам маршал Буденний, а на Різдво — дозволили приватнім людям і ялинки з зорею на горі і з хрестом долі ставити. Совіти руками й ногами вціпилися за цю ідею і за ті аргументи. Вони одразу-ж увійшли до Ліги Націй, вели себе там покірливими ягнятками, говорили наймиролюбніші промови, виступали в обороні «нероздільного миру» для цілого світу, але в першу чергу явна річ — миру для їх власних кордонів в Європі, а особливо в Азії. Теза їх нині така: до Італії треба поставитися як найсуворіше, не давати їй їсти, ні пити, ні особливо — нафти; прикласти до неї всі санкції, хоч би й військові. Бо-ж — про це говорить у голос московська преса — сьогодні для Італії Етіопія в Африці, а завтра — С С С Р може стати Етіопією Германії, Польщі та Японії, і це буде зрадою нероздільного миру, коли Ліга Націй та Європа не утворить претендента, необхідного для оборони совітів од їх можливих ворогів із заходу та із сходу.

Совітська теза, однак, на європейську опінію зробила не те враження, на яке автори її розраховували. На заході гадали, що совітська арматура будь-що буде придасться їм, як допомогова оборонна сила на випадок конфлікту, скажімо, на Рейні, а виходить так, що, станеться Польсь чи ні той рейнський конфлікт, а совіти вже зараз, вже сьогодні допомоги собі потребують. Прийняття С С С Р до великодержавного клубу силу його, таким чином, не збільшило б, а навпаки, зразу-ж зменшило. А сили ті, за одходом Італії, й самі собою не такі вже стали великі, принаймні числом погостового війська.

Кандидатура совітів не стоїть, але шанси її значно захиталися. За неї ще говорять подекуди в середині Європи та у Франції, але в Англії мовчать, в Італії — одмахуються, а про Германію та про Польщу нема вже чого й згадувати, вони впрост ніби-то бажали б виключити зовсім і назавжди С С С Р з європейського обороту. І перед великими державами Європи стала зараз альтернатива: кого взяти до свого складу — Німеччину чи С С С Р, когось одного з них, бо обидві в одній хаті і за одним ділом начеб-то всилити разом не зможуть. Як і коли цей вибір буде зроблено, не знати. Але окремі звістки в пресі, спеціально в англійській та французькій, вказують уже й на термін: справу ніби-то буде вирішено в скорому часі, бо в березні чи в квітні початку року 1936. Почекаємо, часу зосталося не багато.

Observer.

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Франції.

З життя Української Бібліотеки ім. С. Петлюри

— За місяць грудень до Бібліотеки надійшли пожертви від: 1) Родини Є. і В. Прокоповичів — 25 фр., 2) І. Рудичева — 25 фр., 3) родини О. й І. Гораїних — 10 фр., 4) проф. О. Лотоцького (Варшава) — 100 фр., 5) В. Приходька, від продажу його річей — 29 фр., 6) І. Косенка — 10 фр., 7) С. Нечая — 10 фр., 8) П. протоієрея І. Бриндзана — 20 фр., 9) Юр. Яковлева з Бельгії — 15.30 фр. фр., 10) Ген. Башинського — 10 фр. 11) М. і В. Ступницьких — 10 фр., 12) Гренобльської філії Т-ва вояків та п. Вонархи — 10 фр. 13) від Скальмержицького Відділу УЦК в Польщі — 27.75 фр. (а саме: Ф. Сотник — 2 пані Крушельницька та п. Бобирів по 0.50 злот. і по 1 злот.: О. Дем'яненко, Л. Гусарова, Гусар, В. Горонові, Савченко Шинкаренко та Ф. і М. Терещенко), 14) Укр. Громада в Шалеті — 25 фр., 15) Шалетська філія Т-ва вояків — 20 фр., 16) М. Татаруля — 10 фр., 17) родина Косєєв з Бельгії — 10 фр., 18) В. Солонгар — 10 фр., 19) п. Зубенко з Праги — 10 фр., і 20) з підписного листа, що був покладений в читальні Бібліотеки від ріжних осіб — 28 фр.

Всіх пожертв на Бібліотеку за цілий рік 1935 поступило — 7123 фр. 45.

За цей же місяць грудень Бібліотека одержала такі пожертви друками та іншими речами. 1) В-ва Українська Бібліотека у Львові — 1 кн., 2) В-ва Книгозбірень Вістника у Льво-

ві — 1 кн., 3) Музичн. В-ва Торбану у Львові — 3 зош. нот, 4) проф. І. Фешенка-Чопівського з Польщі — 4 чч. журналів, 5) п. Сільвестра Калиця з Аргентини — 2 кн., 6) Зем. Банку Гилотечн. у Львові — 1 кн., 7) п. П. Кастаньєс (француз) 7 кн., 8) В-ва Світ Дитини — 1 кн. 9) Видавця Ів. Тактора у Львові — 3-ий зошит Історії Укр. Війська, 10) М. Клименка з Парижу — 30 чч. журналів, 1 від Пані Пердрізе (француженка) — 12 книг.

Всім жертводавцям та прихильникам Рада Бібліотеки складає свою ширю подяку.

— На Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі і замість різдвяних і новорічних визитів і поздоровлень п. І. Козачок з Марен у Франції зложив 15 франків.

— До лекції В. Прокоповича. На запитання, з яким до нього звертаються, В. Прокопович подас людям, що цікавляться арабським виданням євангелії року 1708 в Алепо коштот гетьмана І. Мазепи, такі відомості. В європейських бібліотеках досі зазначено друком три примірники цієї книжки, а саме в Публичній Бібліотеці в Петербурзі, в колишній Бібліотеці Духовної Академії (тепер в Печерській Лаврі) в Києві, і в Бібліотеці Румунської Академії Наук в Букарешті. Рідке видання це має вже чималу літературу: російську, німецьку, французьку, румунську й українську.

Репродукцію герба І. Мазепи і інших сторінок з євангелії з примірника Бібліотеки Румунської Академії Наук можна бачити в Українській Бібліотеці ім. С.

Петлори в Парижі, яка посідає фотографії з неї, діапозитиви й цинкографічне кліше.

Факсимільє герба й форти з примірника з Бібліотеки Київської Духовної Академії надруковано в праці проф. С. Маслової — «Етюди з історії українських стародруків», II, в працях «Українського Наукового Інституту Книгознавства» т. I. — «Українська Книжка XI і XVII віків». Київ 1926.

— Чергова бесіда в «Тризубі» відбулася 5 січня. Влаштовано було родинну ялинку. На початку пан-отець протоієрей Бриндзан прочитав молитву та з присутніми проспівав «Рідзю Твоє, Христе Боже наш», а потім сказав тепле слово до присутніх тут дітей, яким подарував маленькі молитовники.

Підчас бесіди Хор Т-ва б. Вояків проспівав кілька колядок, а до танців пригравала струнна оркестра на чолі з сотн. В. Солонарем. Цікаво одмітити виступ г-ани Либби Кобриніни, яка протанцювала кілька сольових танців і викликала захоплення.

Народу зібралось дуже багато, так що досить просторе помешкання редакції «Тризуб» ледве вміщувало гостей.

Було почаствовано дітей горіхами та солодошами, а дорослих кржиномом. Як діти, так і дорослі в веселій атмосфері та гутірці провели час.

Ті еба одмітити, що бесіди в «Тризубі», принесли немало користі, і доходами з неї задоволено не одну некучу потісбу наших людей, що опинилися в біді. І треба на цьому скласти найкращу подяку паням, як і такою упертою енергією і жертовністю провачать це добре діло.

— Ця чергова бесіда дала чистого прибутку на користь безробітних 76 фр. 90 сант.

Наступні бесіди відбуватимуться завжди першої й третьої неділі в місяці, од 4 год. вдень.

Про випадкові одміни бесід буде повідомлятися заздалегідь у «Тризубі».

— Відвідини ген. О.

Удовиченком Гренобля. В неділю, 17 листопаду мн. року, голова Товариства б. Вояків Армії УНР у Франції ген. О. Удовиченко відвідав гренобльську філію Товариства. Зустріли його члени філії з умовно-важеним Товариства в Греноблі хор. Вонархою-Варнаком та інші наші громадяне. Того-ж дня відбулася доповідь ген. Удовиченка для членів Товариства, в якій докладно змальовано було історію Товариства, його розвиток, проведену працю і стан на сьогодні. Після доповіді присутні робили різні запитання, на які ген. Удовиченко давав вичерпуючі відповіді. Потім хор. Вонарха-Варнак в короткій промові дякував п. генералові за відвідини і доповідь. Гучним «слава» присутні покрили цю подяку.

Після доповіді відбулася спільна вечеря, що пройшла в теплій атмосфері. Приїзд п. генерала та його щиро-братерське відпошення сприяло підняттю духа і дальшому заохоченню до праці.

Од філії Товариства в Греноблі шира подяка п. генералові за його відвідини.

— Концерт Хора ім. О. Кошиця. В неділю 12 січня в Українській Православній Церкві в Парижі відбувся концерт мішаного Хора ім. О. Кошиця під орудою п. Андрія Чехівського на користь паризької церкви. Програма концерту складала лише колядки та шедрівки, в аранж. О. Кошиця. Леонтовича, Стеценка та ин. Концерт пройшов надзвичайно добре. Підібрані речі були з великою дбайливістю, а виконано з боку артистичного — бездоганно, і успіх концерту був великий. Церква була повна по береги не тільки українцями, але й численними чужинцями, що цікавляться кожною нагодою, аби послухати українську пісню.

З життя Союзу У. Е. О. у Франції.

— Громада імені Т. Шевченка в Діжоні. 1-го січня б. р. Громадою була влаштована ялинка для дітей.

О 3 год. по полудні до гарно прибраної залі почали сходитися запрошені на ялинку українські сем, і а тако-ж і чужинці. Коли всі були в зборі, дітам в кількості 18 було сервіровано шоколяду з бісквітами, а старші віком, в цей час вели теплу розмову за шклянкою вина. Потім були запалені свічки на скромно прибраній ялинці, а матері, взявши за руки дітей, почали хороводити навколо ялинки. при чому діти співали колядки та різні відповідаючі цьому свитові пісні. Після спалення бенгальських вогнів, дітам були роздані подарунки та пакети з ріжними солодощами.

Треба було бути присутнім, щоби бачити ту радість дитячу та задоволення батьків у цей вечір.

Громадська Рада рахус своїм обов'язком висловити найширшу подяку всім жертводавцям-українцям та французам, що своїм грошем спричинилися до дитячої радості, а з окрема сердечно дякує Шкільну Раду Союзу, що надіслала нам 50 фр. для цієї мети.

— Г р о м а д а в Г р е н о б л і . 15-го грудня м. р. відбулися чергові загальні збори Української Громади в Греноблі, на яких була переобрана Рада Громади в складі:

Голова Ради Громади — п. Червонецький, Заступник-Скарбник — п. Куцевол, Секретарь — п. Степаненко. Ревізійна Комісія в складі: Голова — п. Токайло, члени: п. п. Вонарха-Варнак та Серга.

— Г р о м а д а в Л і о н і . 15-го грудня м. р. відбулися чергові загальні збори Української Громади в Ліоні, на яких була переобрана Рада Громади в складі: Голова — п. Гусак, Скарбник — п. Моїоз, Секретарь — п. Кузниць, запасовим членом — п. Маріончук. До Ревізійної Комісії обрано: п. п. Нищенка, Кваска та Галтайду, запасовим членом — п. Вовк.

Заходами Ради Громади 24-го грудня м. р. в помешканню Громади була влаштована ялинка для дітей, стисло в сімейний спосіб.

Присутніми були члени Громади, Військового Товариства та запрошені гості. Ялинка пройшла з великим успіхом, задоволені були не тільки діти, а і дорослі почувавши себе в рідній сім'ї. Управа Громади приносить щирю подяку Шкільній Раді Союзу за пожертву на ялинку та за пам'ять про наших дітей, а тако-ж всім тим хто допоміг своєю працею та датками на цю справу. Велике спасибі.

В Польщі.

— Т о в а р и с т в о « У к р а ї н с ь к а Ш к о л а н а Е м і г р а ц і ї ». Потреба належного виховання підростаючої української молоді на еміграції лягла в підставу засновання нового товариства — «Українська школа на еміграції», осідком якого є Варшава, а завдання — «заспокоювати в міру можливості потреби української еміграції на полі шкільництва, як рівно-ж публічного, домашнього, передшкільного і по-зашкільного виховання».

Як говорить парагр. 5 регуляміну Т-ва, затвердженого Головною Управою УЦК 3-го грудня м. р., для осягнення своєї мети Т-во має право: засновувати і підтримувати всякого типу школи та виховно-освітні установи; допомагати Головній Управі і Відділам УЦК в заснованні всякого типу шкіл і виховано-освітніх установ, уділюючи їм на це допомоги та безпроцентові позички; будувати та допомагати будові шкільних домів; засновувати та вести різного типу шкільні курси; постачати школам бібліотеки та шкільне приладдя; уділювати шкільній молоді стипендії та всялякого роду допомоги; засновувати й вести бурси і захоронки та дбати про доживлення дітей; уряджувати наукові прогульки; уряджувати вистави, концерти, забави, вечериці і виклади; удержувати зносни з подібними що-до діяльності державними і громадськими організаціями в Польщі та закордоном.

Той-же регулямін передбачас три категорії членів Т-ва: дійсних, добродіїв та прихильників. Дійсним членом Т-ва може стати кожний український політичний емігрант, п о є дійсним членом чи членом співробітником Т-ва УЦЦ в Польщі та який не порушує основної ідеї УНР. Членом добродієм може стати кожна фізична чи

правна особа, що не порушує основної ідеї української політичної еміграції і що зложить одноразово жертву не меншу 50 зол. Членом прихильником може бути кожний українець, що матеріяльними датками спричиняється до розвитку діяльності Т-ва і не порушує основної ідеї української політичної еміграції.

В суботу 25 січня 1836 р. в 16 год. заходами французької секції **Комітету «France-Orient»** в Міжнародньому Інституті Інтелектуальної Співпраці (2 Rue Montpensier-Palais Royal, Paris 1)

одбудеться доклад

п. Жака Мартеа,
директора «Journal de Genève» на тему

«Через Кавказ»

Вступ по запрошенням.

22 січня — день Музею Визвольної Боротьби України

День свята проголошення двох великих історичних актів 22 січня 1918 та 22 січня 1919 р. — день Музею Визвольної Боротьби України.

Нехай на пам'ятку цього дня кожний український громадянин і кожна українська громадянка прислужиться загально-національній справі пожертвою в міру своїх достатків — на будову Українського Дому в Празі та на утримання Музею.

Сповненням цього чини українське громадянство найкраще забезпечить існування Музею, п о всімі збірками не лише свідчить про тяжку путь, пройдену українським народом, але й кличе його до дальшої боротьби за незалежність України.

Сповнімо-ж усі сумлінно цей чин на пошану пам'яти незабутніх борців за волю й незалежність України!

За Товариство «Музей Визвольної Боротьби України»:

Акад. проф. д-р Ст. С м а л ь - С т о ц ь к и й , голова

Проф. С т. С і р о п о л ь к о , секретарь

Імена всіх жертводавців будуть у новому числі «Вістей» Музею, п о вийде зараз після підрахунків збірки 22 січня.

Пожертви надсилати на адресу директора Музею проф. Д. Антоновича: Prof. D. Antonovics, Praha - Nusle, 245. Czechoslovakia;

в П о л ь щ і — через Земельний Банк Гіпотечний у Л ь в о в і на повноту складанку ПКЮ 500.170 з допискою: М. У. Д. (Музей, Україн. Дім);

в Р у м у н і ї — D. Herodot, Strada Delea Veche, 45, Bucarest;

в З л у ч е н и х Д е р ж а в а х А м е р и к и — «Obyednanye», p. o. box 122, Hudson Terminal, New - Y o r k, N. Y., U. S. A;

в К а н а д і: P. J. Lazarowich, p. o. box 456, Edmonton, Alta, Canada;

в А р г е н т и н і—Association ukrainiana «Prosvita», Gurruchaga, 2371. Buenos Aires;

в К и т а ю —O. Melnyk, S. M. Customs, Shanghai, China;

в М а н д ж у р і ї—Madame Shlenduk, Girinska ul., 48, ap. 3. Harbin, Manchu-Kuo.

З Новим Роком і Різдвом

вітають усіх знайомих: п. І. Вонарха - Варнак із Гренобля та п. І. Козачок із Марен у Франції і замість особистих поздоровлень і візитів склали пожертви на Українську Бібліотеку ім. С. Петлюри в Парижі.

Український Незалежний Театр під Управою П. Шмалія
У суботу 25 Січня б. р. 15, Avenue Noche, Paris-17 виставлено буде:

«Запорозький клад»

оперетка на 3 дії з участю Хора Ванченка
У піаніно — О. Горайн. Режисер П. Шмалій. Декоратор — Л. Бахтин
Початок о 8. 45 вечора.

„ЗА ДЕРЖАВНІСТЬ“

Матеріали до історії війська українського.

- Збірник ч. I — вийшов з друку 2-им виданням. Ціна 6 зол.
Збірник ч. II — 220 стор. з 38 схемами й світлинами, ціна 6 золотих.
Збірник ч. III — 272 стор. з 17 схемами й 12 світлинами, ціна 5.50 зол. в Польщі і 6 зол. закордоном.
Збірник ч. IV — 270 стор. з 17 схемами й 24 світлинами, ціна 5.50 зол. в Польщі й 6 зол. закордоном.
Збірник ч. V — 256 стор. з 13 схемами й 22 світлинами. Ціна 5.50 зол.

„БІБЛІОТЕКА УКРАЇНСЬКОГО ВОЄННО-ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА“

- Книжка 1 — «Січові Стрільці в боротьбі за державність», ген. М. Безручка, ціна 1 зол. 25 гр.
Книжка 2 — «Базар», багато ілюстрована, ціна 3 зол.
Книжка 3 — «Зимовий похід», ген. М. Омельяновича-Павленка, в оригінальній оздобленій арт.-малюра М. Битинського, ціна в Польщі 5.50 зол. й 6 зол. закордоном.
Серії листівок: з галерії української генеральної старшини — 11 шт. з циклю «Базар» — 16 штук.
старовинна уніформа української збройної сили 8 штук.
український військовий генеральний комітет — 8 штук.

Ціна по 10 грошей за штуку.

Пропам'ятні значки ім. С. Петлюри в ціні 4, 5 і 10 злотих.

Набувати по адресі:

Warszawa IV, Elsterska 8, m. 8, Pułk. M. Sadowśkyj
Гроші пересилати на конто Товариства в П. К. О., ч. 68.686; з-за кордону — на Biuro Przekazów Zagranicznych w Warszawie dla P. K. O. Nr. 68.686.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.